

PAUza

Akademicka

Rok VIII

Tygodnik Polskiej Akademii Umiejętności

Nr 345

Kraków, 16 czerwca 2016

pauza.krakow.pl

pau.krakow.pl

Mecenasi

Piotr Moszyński (1800–1879)

Postać Piotra Moszyńskiego – naznaczona ogromnym cierpieniem – coraz częściej przywoływana jest w kręgach, którym się w przeszłości przysłużył. Jego konspiracyjna działalność w Towarzystwie Patriotycznym doprowadziła do wieloletniego zesłania na Sybir, gdzie swą szczerą

Jan Matejko, Portret Piotra Moszyńskiego, 1874 rok, technika olejna, wys. 190 cm, szer. 123 cm., nr inw. MNK II-a-937

i pełną zainteresowania rodakami postawą zasłużył sobie na miano „świętego Piotra”. W wieku dojrzałym związał się z Krakowem, choć jego ród – Moszyńscy herbu Nałęcz – wywodził się z Sandomierszczyzny. Także pod Wa-

welem nie pozostał beczynny i oprócz epizodu aktywności politycznej w latach 1846 i 1848 rozwinął szeroką działalność filantropijną, przez wiele lat był prezesem Komitetu Budowy Kopca Tadeusza Kościuszki, należał do Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, uczestniczył we współtworzeniu Towarzystwa Przyjaciół Szkół Pięknych. Całe życie trawiła go wielka pasja: kolekcjonowanie inkunabułów, dzieł sztuki i militariów. Tym zamiłowaniem dzielił się z innymi, udostępniając liczne eksponaty i woluminy ówczesnym badaczom, a z czasem jego bogate kolekcje zasiliły zbiory bibliotek i muzeów w Polsce.

Piotr Stanisław Wojciech Alojzy Moszyński urodził się 30 kwietnia 1800 roku w Łoniowie, jako syn Ignacego Hilarego i Zofii z Romiszowskich. W domu rodzinnym, wypełnionym miłością i szczęściem, był wychowany jak jedynak, gdyż reszta rodzeństwa zmarła w dzieciństwie. Pierwsze nauki odebrał w szkole oo. cystersów w Koprzywnicy, a od 1811 roku uczył się w elitarnym zakładzie Theresianum w Wiedniu. Po trzech latach pobytu w austriackiej stolicy uprosił ojca, aby przeniósł go do Liceum Krzemienieckiego. Szkoła ta, natchniona duchem Tadeusza Czackiego, starała się rozbudzić w swoich uczniach bezgraniczną miłość ojczyzny, czystość serca i szlachetność charakteru, opartą na miłości do Boga i z niej płynących religijnych obowiązków. Naukę w liceum rozpoczął w 1815 roku, odnosząc już po roku znaczące sukcesy, nagrodzone srebrnym medalem honorowym i złotym pierścieniem wysadzonym diamentami. Jednak na początku 1818 roku musiał przerwać naukę z powodu mariażu z Joanną Moszyńską. W 1819 roku przeniósł się do Berszady, gdzie urodziła mu się córka Józefa, później po mężu Szembekowa. Następnie zamieszkał w Żytomierzu w związku z wyborem na marszałka szlachty guberni wołyńskiej. W 1826 roku, na skutek obciążających go zeznań księcia Antoniego Jabłonowskiego, został aresztowany i postawiony przed obliczem Mikołaja I pod zarzutem spiskowania przeciwko caratowi i przynależności do Towarzystwa Patriotycznego. W Petersburgu doznał się wyroku skazującego na 10 lat ciężkich robót, zamienionego na 12 lat zesłania do Tobolska. Na Syberii mieszkał w warunkach dość komfortowych, miał własny powóz i służbę, ponieważ władze zezwoliły, aby corocznie otrzymywał 3000 rubli z dochodów, jakie dawały mu jego majątki, znajdujące się w Kongresówce, na Wołyniu i Podolu. Korzystając z okazałych zasobów materialnych, Moszyński rozwinął na Syberii szeroką działalność

► filantropijną wśród wygnańców, karmiąc zgłodniałych i częstując wódką. Szczególnie interesował się nowymi zesłańcami, pochodzącymi z Wołynia, gdzie niegdyś był marszałkiem szlachty. W 1834 roku otrzymał zezwolenie na opuszczenie Tobolska i przeniesienie się do europejskiej części Rosji. Zamieszkał początkowo w Czernihowie, a następnie w Kijowie. W 1840 roku wyjednał u władz carskich zwolnienie z wygnania i przywrócenie do praw cywilnych. Osiedlił się najpierw w Dolsku, a następnie, od 1843 roku, na stałe w Krakowie. W czasie powstania krakowskiego w 1846 roku Moszyński – z rozkazu dyktatora Jana Tyssowskiego – objął w Rządzie Narodowym stanowisko prezesa „Komitetu do zbierania dobrowolnych ofiar na potrzeby ojczyzny”. Do jego obowiązków należało zbieranie gotówki oraz wyrobów srebrnych i złotych od mieszkańców Krakowa. Po upadku powstania nie wycofał się z życia politycznego i społecznego miasta; m.in. w czasie głodu na przełomie lat 1846–1847 zorganizował przy kościele Dominikanów masową akcję dożywiania 1200 bezdomnych zupą rumfordzką. Podczas Wiosny Ludów został jednogłośnie okrzyknięty naczelnikiem Gwardii Narodowej. Był osobą szczególnie predestynowaną do tej odpowiedzialnej funkcji, znaną powszechnie ze swej patriotycznej działalności. Niestety i ten zryw niepodległościowy zakończył się porażką.

Piotr Moszyński. Rysunek Władysława Majeranowskiego (z książki *Mickiewicziana w zbiorach Tomasza Niewodniczańskiego w Bitburgu*, t. II, Arkady, Warszawa 1993)

W 1848 roku Moszyński, na wniosek prezesa Józefa Brodowicza, został wybrany na członka honorowego Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. W 1857 roku, będąc bliskim przyjacielem nowego prezesa TNK Franciszka Wężyka, zakupił z własnych funduszy od Edwarda Stehlika grunt przy ul. Sławkowskiej, naprzeciwko kościoła Św. Marka, na budowę domu Towarzystwa. Łożył także znaczne środki na rozpoczęcie robót budowlanych,

a następnie ozdobił ów budynek medalionami podobizn wybitnych Polaków. W sumie wydał na budowę 2500 zł., z czego 1000 zł. zapłacił za sam plac. W uznaniu jego zasług na posiedzeniu 18 lutego 1860 roku został jednogłośnie przyjęty w poczet członków czynnych Towarzystwa; tego członkostwa zrzekł się dobrowolnie w 1872 roku, w związku z powstaniem Akademii Umiejętności. Decyzję swą tłumaczył tym, że nawet od przyszłych członków honorowych Akademii wymagać należy innych kwalifikacji.

Poza Towarzystwem Naukowym Krakowskim Moszyński pełnił równocześnie inne funkcje. W 1847 roku wybrano go na przewodniczącego Towarzystwa Akcyjnego Teatru Krakowskiego. W 1853 roku został członkiem czynnym Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego Krakowskiego. W 1854 roku przyczynił się do powstania Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1860 roku przewodniczył komitetowi budowy pomnika Tadeusza Kościuszki. Był członkiem założycielem Rady Nadzorczej Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń od Szkód Ogniowych. Pełnił funkcję kuratora założonej w 1863 roku Fundacji Pelagii Russanowskiej dla wspierania inwalidów wojennych oraz osób zasłużonych dla kraju, a znajdujących się w potrzebie. Z Funduszu Russanowskiej korzystali przede wszystkim weterani powstania listopadowego, a później powstania styczniowego. Od 1868 roku Moszyński był członkiem dyrekcji Kasy Oszczędności. W okresie wyborów do Sejmu Krajowego w roku 1867 należał do komitetu wyborczego dla Galicji Zachodniej z siedzibą w Krakowie.

Zmarł w Krakowie 19 sierpnia 1879 roku. Na kilka lat przed śmiercią sporządził testament. Dokument charakterystyczny dla czasów i człowieka. W końcowym fragmencie napisał:

„Kochane dzieci, wnuki i zięciowie moi! Trwajcie niezachwianie w wierze świętej rzymskokatolickiej – wypełniajcie przykazania boskie czy w prywatnym, czy w publicznym życiu – miłujcie nieszczęśliwą ojczyznę, starajcie się o przysporzenie dobrej sławy narodu naszego przez rzetelną prawość i naśladowanie cnót przodków waszych, aby go dło rodzinne tak czyste po was zostało, jak było w rękę pierwszego, który się go dokupił krwią i zasługą. W każdym wypadku życia więcej dbajcie o prawdę i nieskazitelność sumienia, jak o względy ludzkie, chwilową słabość lub osobiste korzyści. Nie szukajcie wziętości lub łask, lecz starajcie się zasłużyć przez prawdziwą zacność charakteru na szacunek swoich lub obcych. Zachowajcie między sobą prawdziwą miłość braterską – pamiętajcie, że każdej niezgodzie, a tym więcej dopuszczeniu się względem siebie jakiej niesprawiedliwości nie błogosławie. Żegnam was – pamiętajcie o duszy mojej. Do widzenia da Bóg w szczęśliwej ojczyźnie”.

Tak zakończył swe długie życie, naznaczone martyrologią narodową i osobistym cierpieniem Piotr Moszyński, otoczony aurą świętości, tragedii i tajemniczości. Tak też odmalował go na swym znakomitym obrazie Jan Matejko. Przedstawił on naturalnej wielkości postać Piotra w ciemnym kontuszu i złocistym pasie, szeroko i ciężko siedzącego w fotelu, na tle makaty zawieszanej szarą bronią. Zamyślona twarz brodatego starca jest pełna dostojeństwa. Obecnie ten imponujący magnacki portret, należący niegdyś do rodziny Pusłowskich, wystawiony jest w Muzeum Narodowym w Sukiennicach.